

2002 оны
ОТ БИЙН
25 КҮНЭ
ЧЭПНИЭР
№87 (8836)

Валентина СИВЦЕВА —
Уйғулзана.

12 MARZO 2002

Хазарьскыга: Григорий
Константинович уюна Валентина
Григорьевна Макаровтар.

Хазарьскыра: Григорий
Константинович уюна Валентина
Григорьевна Макашова.

От ыйын 17 күнүгөр Маны-
байыга "Күөк хоңо" сыһы-
ан кинигэр "Чурапчы" ТЭГК
сыйыһынан 64 харахтаах дуо-
баа улуус аһаҕас турнара бу-
лан ааста. Онно барыта 16
иньосочу кыттыбылтан ик-
кэ маастар, уон иккитэ маас-
тага кинигат, иккитэ 1 ра-
адаах иньосоччулар. Сорох
иньосоччулар сырыылара
ам буолан, соһууу биер күн
мүлүтүлээх күрүбөй систо-
нан барда. Күүтүлүбүтүгү-
дү, маастардар Иван Ное-
досов, Слава Варламов инни-
тихсалар. Бүтөһүгөр коэф-
фициент түмүтүнэн С.Варламов
стан, кооператив туруорбүт
сыйыһынан наҕараадаланар.

Спорт ДУОБАТ ХОНУУЛАРЫГАР

Июль И.Новгородов соннооч-
чулар байыбыт үлүтү үсүлүсү-
түттан бирикэ илар. Улуус Ки-
рилл Моностыров, төрдүс Евро-
па чемпионката Рена Ногови-
цына, бэйэс эдэр кэскиллээх
соннооччу Дмитрий Аммосов
буолулар.

Курааһыны кэһиттэн ик-
кэс күнүгөр сөүлөтөн, сир ас-
таах, балыктаан, кооператив
тармак сыһыланан кыһатыгар
дуоһуа сыһыланан кэллэбит.
Маннах саргак дыһаллары тэ-
рийэн ылар "Чурапчы" коопе-
ратив салалтатыгар, коллекти-
выгар, сыһыланан кыһатын

көһүлээн ыппыт И.Готовцева
дуобатчыттар аатарыттан ула-
хан махталбытын тиздэбит
уонна сый айы өсө тэрээһин-
нээхтик ытылларыгар баҕара-
быт, эрэнэбит. Улуус үгүс
донулар сөбүлэһипт "Күөк хо-
ңо" сыһыланан кини инниги-
тин өсө сайда, кэһи турары-
гар баҕабыт улахан.

Бу күнүгөргэ эдэр дуобат-
чыттарыбыт Санкт-Петербургта
буолуохтаах Европа чемпиона-
тыгар бараары бэлэмнээ
сылдыллар. Рена Ноговицына

бос ыйын 26 күнүгүн от ыйын
2-гэр дээр Санкт-Петербургта
"Белые ночи" дээр норуоттар
икки ардыларынаагы турнирга
кыттан кэлбит. Слава Варла-
мов 100 харахтаах дуобакка
улахан дыһыгга иккэс буолан
кэллэ. Уон үс соннооччултан
алтаа маастар, Юра Нестерев
оболорго бастаах мизэстэни ыл-
быт. Аны атырдыах ыйыгар
Дюковскайга В.И.Птицын би-
риниһигэр ытыллар норуоттар
икки ардыларынаагы турнирга
кыттары бэлэмнээ сылдыл-
лар. Эдэр дуобатчыттарыбыт-
гар өсө үрдүк ситиһимэлэри
баҕарыабыт.

П.А.ВАРЛАМОВ.

Николай ХАДААРЫСКОЙ

Саныра, ахара буолуо дуо
Мотуоһа маннайгы тапталы.
Сухотура, өйдүгө буолуо дуо
Аан бастаан уураспыт туһунары?

Күлүгүс сайылык чарагар
Улахан Ньуккустун көсөрүн,
Лаппайбыт аар хатын атыгар
Үгүсүк таптаспыт күнүрүн?

Саныра буолуо дуо аны
Кыыс оҕо олоҕо аастыһын,
Сааһыран олордор даҕаны,
Эдэр саас үмүлүлэн хаалбатын?..

Ветеринарнай сүлүүсү сэрэтэр

РОЖА

Рожу — сибинньэ ыары-
ыларына тарбатааччы —
стерия. Бу бактерия 70 ыра-
ас сылаас ортутууга 5
күнүгүн, оттон 100 ыраа-
ска тута өлөр. Ханнык
барар дезинфекциялар
едстволар ыарыны
этар бактериялары түргө-
к өлөрөллөр.

Бу ыарынан сибинньэ-
р 3 ыйдарыттан 12 ыйдары-
дэри ыалдылар.

Рожанан кийи эмиз-
дынан сөп. Ыарыны сүрүн
этараччынан ыалдыбыт си-

бириньэ буолар. Элиэх бакте-
рия сибинньэ хойуугунан уон-
на убаҕаһынан тахсар. Ол
түмүгэр сибинньэ турар уйата
барыта ыарыны таргатар сир-
га кубуллур. Ону таһынан
ыарыны таргатааччыларынан
чылаахтар, кутуйахтар буола-
лар. Сибинньэ ыарыга сыс-
тыбыт кэмтээн ыалдылар дээр
3-4 күн аһар. Оттон тири-
игэр араас быһылаах кылар-
хы бэлэмнээх тахсаллар. Ити
бириньэ сибинньэ наар сыт-
тан тахсар, аанна аһаабат,
этин температурата 41 ыраа-
дыска тийэ үрдүр. 1-2 күн бу-
олан баран кылархы дуһунэ
харага күөх дуһунгэ кубуллур.

ар. Ыары 10-12 хонугунан
аһар эбэтэр үлүс, төрдүс
күнүгөр өлөр. Оттон септиче-
скэй форматыгар сибинньэ
эмискэ температурата тахсар,
41-42 ыраадыска тийэр, олох
аһаабат буолар, утарар, уопсай
туруга мөлтүүр, турдагына
байаатанньыр, үкүгөр сытан
тахсар. Көксүгөр, оҕоһостору-
гар кылархы дуһунгэ бээги-
нэлэр тахсаллар, оттон бээги-
нэлэр харага күөх дуһунгэ
кубуллулар. Ыары
бүтэһигэр сибинньэ болторон
2-3 хонугунан өлөр.

Ыары турбатын наадаты-
гар сэрэтэр дыһалларынан бу-
олаллар.

1. Алын сиртэн аҕалылы-
быт сибинньэлэргэ 30 хонук-
таах карантин биллэриллэр.

2. Астарын үчүгүдүк
буһаран сизти.

3. Турар сирин ыраастык,
кураанахтык туту.

4. Чылаахтары уонна ку-
туйахтары утары үлэни ытты.

5. Кэмтээн-кэмигэр де-
зинфекцияны оҕортоору.

6. Ыары биллэнэ да, ве-
теринарнай специалиска бил-
лэрин.

А.И. ЕГОРОВА,
Дирингэһи
вет-участак ветерана.

КУРСУСА КОКЦИДИОХУНАН БИЛДЫБЫТА

Кокцидиоз дээр дьэз
ыларын сыһытаннаах ыары-
ны уопсай аста. Бу ыары
мериз, иаспороз, сарко-
птоз, безконтроз, криптоспо-
риоз дээр көрүгүнэргэ арах-
са. Ыарыны таргатааччынан
оҕоһостар буолалар. Дьэз
төрдөрө ыары эиммероз
көрүгүнэн ыалдылар. Ону
20-60 хонуктаах чөлүүс-
төр хатараллар. Ыары
ыла, аҕыйах витаминнаах ас-
сынан аһатыттан, майтох
уһаттан, улахан көтөрдөрү
та биригэ түлүттан турар.
ыдыбыт көтөр аанна
абат буолар, төбөтүн инни-

сэр бырабан баран сытар, хаан-
наабынан сытарыйар. Ол
түмүгэр хаана аҕыйаан сүһүрэн
өтөн сөп. Ыары бэргир кэ-
мигэр дьэз чөлүүска 100
бырыһан эстиэн сөп.

Ыарыны диагностикага
ыалдыбыт чөлүүска хойуугун
үлүүскаагы ветеринарнай лабо-
раторияга аҕалан анализ туру-
орарабыт. Лаборатория туру-
орбүт бүтэһиктээк дьэзхөһөнөн
ветеринарнай специалиска
биллэран, туһааннаах эмтэри-
нэн эмтэһэриг көрүүстээх.
Бэйэриг эмтэһипт ыары
күсскэ тарганыгыгар тиздэ-
эхитин сөп. Ыалдыбыт чөлүү-

уска барыларын сүтүр куттал-
лаах.

Ыарыны сэрэтэр ньыма-
нан, бастатан, көтөрдөрү үчүгэй
хаччытылаах, витаминнаах
астарынан аһаты буолар. Он-
нук биер төбөҕө күнүгэ 50-70
гр туорах бүрдүк, 35-50 г ком-
бикорм, 8-12 г сүөһү хаана,
эҕэ, 6-7 г ырааһа кырбам-
ыл от, 70-80 г моркуол, хорту-
сиптуй, 7-8 г ракушка, мизэл,
уматылыбыт унуох, 0,5 г туус,
уу куруутун баар буолуохтаах-
тар. Ууу оҕору-оҕору улары-
тыллар. Кыһынын, сааһын вита-
миннар хайаан да наадалар.
Иккиннээх көтөр турар сирин
ыраастык тутуу ирдэнэр.
Уйабыт ыраас, кураанах, сыр-
дык, салтын хамсаабат, сиктэ

суох буолуохтаах. Муоста тэ-
лэҕэр мас көбүлүн, мас бы-
тархайын, солонну тутуохка.
Муоста тэлэһүн көрө сылдан
ыраастааха наада, сиктээх
буолаһына түнүүрүн тахсы-
ан, оҕоһо курууса ыалдынан
сөп. Үсүһүнэн — турар мизэстэ-
тин дезинфекциялаһын, су-
дургу ньымаан хотон муоста-
тын, истинэтин аһынай ла-
ампанан сизти. Ону таһынан
хотон муостатыгар мас күлүн
эбэтэр көбүлүн кула сырдыы
ыары турутун сэрэтэр.

В.М. ЛЕБЕДЕВА,
Хатылгэһи
вет-участак
ветерана.

ДИКТИКАУЛЕЗ

Диктикаулез — сүөһүгэ олус
галлаах ыары. Кини
инник тарганаһына сүөһү ту-
рар улахан охсуулаах буолуон
с. Бу ыарыны, сүрүнүнэн, 2
ыттан 2 сааһыгар дээр сас-
кы сүөһү хатарар. Улахан
сүөһү ыалдыбыта тастан бил-
лээхс сылдан үөнүк
райдэри, борооскулары су-
ар кутталлаах.

Бийиги улуустуугар 1962-
19 ос. бу ыарыттан ычат
сүөһү улаханньк эмсэҕэлээбит,
у-сүтү да аҕыйаа суох бу-
а. Оройуон урдүнэн кизгик
дэһан, эмтэһинэ дэбигис
ипарбат эҕэ. Ньирэй уонна
орооку кинигини сылларга сэ-
ни уонна эмтэһинэн бары
һаллара былааннаахтык
ылыллыларын түмүгэр халта-
та намыһах. Ол эрээри ити-
үсүкүйэн хаалар саҕаммат.
Диктикаулез септөөх усулу-
ба баар буоларына халы-
ларар көбөр кыһаах. Сүөһү
атыгар, көһүрүтүгэр үөскэ-
т сиппит линистигэр
ылар элбэх симылы
араллар. Ити симыттар
у сөтөллөрүгэр сыраһын
ары сиргэ, ууга түһэллэр. Ону

ньирэй оту, ууу кытары ыйыс-
тар, оҕоһонугар мизэр, оттон
личинкага кубуллур сүөһү
хойуутун кыта тахсар. Лининка
10 ыраадыс ичигэс үсүлү-
буйага түбэстэринэ, 6-7 доңук
устаа үчүгүдүк ситэр. Онук
септөөх температура бос ыйын
иккэс агарыттан аҕыдыах ыйын
иккэс агарыгар дээр буолар.
Оттон тымны эбэтэр сылаас
буолаһына өлүктэрин сөп.
Онон бийиги республикабы-
гар бу көм иһигэр тарганаар,
то-
лоруйар кыһаах.

Олуттат личинкалар хамса-
бытынан ньирэй ас буһарар ор-
гоһулар аһыаты кыта ким-
сэллэр. Оҕоһос салыннаах
буруутун дьөлөннөр хаан уонна
лимфа тымырдарыгар түһэллэр.
Оттон хааны эбэтэр лимфаны
кытары тыҕаа кимрэн олохсуй-
аллар. 28-30 хонугунан сиппит
листиник буола кубуллаллар са-
мыллытыллар. Онон ньирэй ли-
чинканы ыйыстыбыт күнүгүн
28-30 күнүгүн ыалдыбыта бил-
лэн барар. Сылдыбыт сирин
ааһы симылытаах линистиги-
лар кутталланар. Сиппит ли-
чинка хонуга 2-3 ыйга дээр
сылтан сөп. Кыһын өлөр, онон
мэнчирээт аһимпигигэр куттала

суох буолар.

Сүөһү тыгатыгар линистик
төһө элбэх да, сөһөнөн ыары-
та ордук биллэр.Бийиги улуус-
туугар атырдыах ыйын иккэс
агарыттан ыары улам үксээн
барар. Онон бу ыйдарга маасса-
байдык эмтэбэтэхкэ, ньирэй,
борооску алууга үгүс буолуон
сөп. Быйыл төрөбүт ньирэйдэр
балаһан ыйыгар, алтынныга,
сэтинньигэ ыалдыахтарыах са-
ас муус устарга, ыам уонна бос
ыйдарыгар бэргээтэһинэ,
үгүс өлүү тахсан сөп.

Ньирэй ыалдыбыта элбэ-
хтик сөтөллөрүттан, дьүдэйэриг-
тан биллэр. Ньирэйдэр уонна
борооскулар хойууларын мик-
роскобууан көрөн диктикаулез
листиниги симылытын быһаары-
лар. Ыалдыбыт сүөһү муну-
ттан куруук кууганнаах ирингэ кэ-
лэр. Сөтөлө бэриир, сотору-со-
тору мэрйир, тыҕа кылгыр.
Үгүс өттүгэр линистик элбэхтик
үөс курууттан сүөһү хабарбата
буолаһан тыҕа хайтаран өлөр.
Өлбүт борооскуну тыгатын хай-
ытан көрдөөх, улахан бороо-
кылар толору үрүк күтэн үөскэ-
эбит, күтүгүн таарыдаах, сабы
кырбаабыт күрдүк манган лини-
стиктэр чөмөхтөспүт буолаллар.

Ыалдынан баран үтөрбүт ньирэй
улаппат, саастылаахтарыттан
хаалар.

Диктикаулезы сэрэти, ки-
нигтэн букатыннаахтык босхоло-
нуу, тух-ханнык иннинэ, сүөһү
интигитин культураны салгыс
сайыаннары буолар. Сага
төрүөк ньирэйи атын сүөһүлэр-
тэн туста тутуу, анал мизэстэ-
гэ мэнчиги ирдэнэр. Кыстыка
ычат сүөһү үчүгүдүк көрү-
хараһын, септөөх рационунан
аһаты, кураанах сылаас мизэ-
стэ туруоруу — ыарыны сэрэ-
ти сүрүн ирдэбиллэрэ. Маны-
быһаарбакка эрэ аһардас эм-
тэһининэн мүһүрданы
көһүлү кыра. Бу ыарыны уа-
ры сүрүн үлэһэр ньирэй мэнчи-
рэнгэ тахсабыттан күлүн хо-
төһөгө кимирэр дээр толоору-
лаллар. Диктикаулезы сэрэтэр
үлэһэр, эмтир дыһаллар боро-
оску бөлөһүн барытын хабан
ытыллыахтаахтар.

Онон, убаастабылаах
халыайгытар, ыарыны суох
оҕоруу аһардас ветспециалист
үлэһин эрэ күрдүк көрбөхкө, ба-
ры биригэ үлэһирбитигэр
ыҕарыбын.

Е.ГРИГОРЬЕВА,
ветерач.

БИНИГИ ӨНӨБҮТҮНЭН ТУҔАНЫН!

Күн аһын Чурапчы — Аллараа Бэстээх маршрутунаан дьону
таһабыт. Билсэр тел. 41-428.

Күн аһын Чурапчы — Аллараа Бэстээх маршрутунаан дьону
таһабын. Сымнаҕас кириэһиллэрдээх.
Маны тэҕэ чааһынай дьэһи атыһыбыт.
Билсэр тел. 42-080.

Күн аһын Чурапчы — Аллараа Бэстээх маршрутунаан дьону
таһабын. Сымнаҕас кириэһиллэрдээх. Билсэр тел. 42-151.

Күн аһын Чурапчы — Аллараа Бэстээх маршрутунаан дьону
таһабын. Сымнаҕас кириэһиллэрдээх. 42-327.

ОЖИДАЕТСЯ НОВОЕ ПОСТУПЛЕНИЕ В МАГАЗИНЕ «БООТУР»:

ДВП, стекловата, гипс, листы оцинкованные, краски ярос-
лавские, обои, обойные клеи, растворители разные, кисти, ва-
лики, новые фасоны мягкой мебели — 4 вида (Новосибирск, Благо-
вещенск), кухонные гарнитуры, прихожки, комоды, тумбы под ТВ,
стеллажи, компьютерные столы, холодильники разных марок, сти-
ральные машины, центрифуги, деревообрабатывающие станки,
лостры, светильники, игрушки, эл. плитки «Мечта» велосипеды,
ходунки, манежи, детские кровати, коляски, палатки, спальные
мешки и др.
Тел. 41-416.

АТЫЫЛАҔАБЫТ

Чурапчы салиэнньэтин кийи өттүгэр иттир системалаах,
сылаас квартираны эбэтэр уһаайбалаах чааһынай дьэһи.
Тиксимиһэрээһи телефона 42-359.

АТЫЫЛЫБЫТ

Суһаллык ана сылдар хойуу үүтээх ыаһы. Төрөбүтэ икки
ый буола.
Маны тэҕэ көһөрөн ыларга дьэһэ наадыабыт.
Билсэр тел. 42-425 (Глихерияга).

КУОРТАМНАҔАБЫТ

Чурапчы салиэнньэтин кийи өттүгэр иттир системалаах
квартираны, дьэһи. Кэмигэр төлөһөн иһэри мэхтиэлиһи.
Билсэр тел. 41-858 (дьэһтэһи).

Сыһыт кэһимэһиэн олохтооҕо

ПИБОВАРОВ Владимир Гаврильевич
эдэр сааһыгар хомотолоохтук олбүтүн, диригиник курутууан туран,
аймахтарыгар, табаарыстарыгар, биер дьонугар иһигинэрэбит.

Ийэтэ, аҕата, биригэ төрөбүттэрэ,
адьимийдэрэ, таайдары.

Куруһаннарын тиздэригэр

— Улуустаагы культура управлениетын информационный-мети-
дическай кийини директоругар Макарова Галина Гаврильевнага
уола Пивоваров Владимир Гаврильевич эдэр сааһыгар хомотолоох-
тук олохтон туоразытынан культура управлениетын салалтата,
профкома, Чурапчылаагы П.М. Решетников аатынан народный театр
коллективэ.

Мандрааһы бейүлэһин олохтооҕо, тыыл, эмт үлэһин ветеран,
убаастабылаах коллегабыт

АФАНАСЬЕВА Варвара Спиридоновна
ыалдыан өлбүтүнэн оболоругар, сөһөнэригэр дьэһи куруһаммытын
тиздэригэр.

Амматааһы участкавай балыһа уонна
оҕо санаторийын коллективтэра.

Редактор э.т. С.Р. ДАНИЛОВ.
ААДЫРЫСЫТ: 678670, Чурапчыскэ.
Кирт Маркс уул. 26 "а".
ТЕЛЕФОННАРЫТ:
редактор — 41-332, отделеһэр — 41-265,
E-mail: sashaloh@churapch.sakha.ru.

Хайыаты таргатааччылар: Саха Республикатын Правительствоа,
улуус дыһалтата, редакция. Хайыат сахалыы тыһынан
онтуоруһунуука, чэһиһэргэ, субуотага тахсар.
Хайыат индекса: 54907

"Сага олох" редакцияһынай-издательская холбоһук.
Офсетнай бэһээт. Сахааһын №-ро 87. Тираж: 1544.
24.07.2002 с. бэһээккэ бориһтунна.

Автор сурутар этиһэр саһа
редакция позициятыгар аһаһын сөп
түбөһөр буолабыт. Сурука ыйыһыр
чыһчылар кырдыаһаахтарыгар
эһиһиһиһи автор тус бэйэтэ сүтэр.